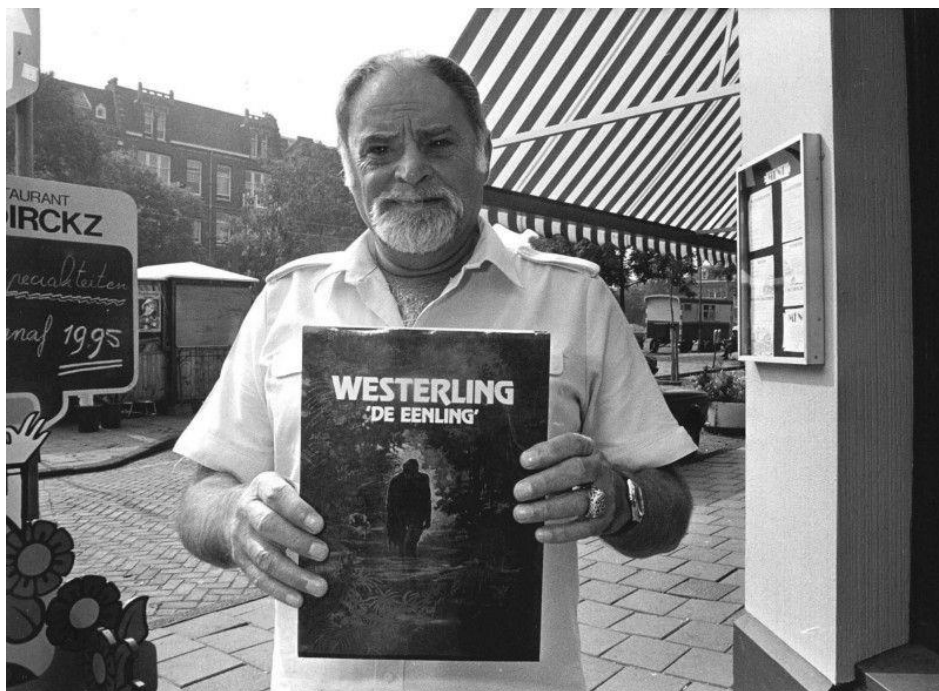

‘Bij het vegen van de trap moet je bovenaan beginnen’

Raymond Westerling en de wetmatigheid van het standrecht (1947-1987)

Bachelor scriptie Geschiedenis

Noa van der Valk

6219993

Begeleider: prof. dr. Arjan van Dixhoorn

7984 woorden

06-04-2021

Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Introductie	4
Hoofdstuk 1 Toepasselijk recht tijdens de Zuid-Celebes affaire	9
Hoofdstuk 2 Zuid-Celebes	13
Hoofdstuk 3 Discussie en nasleep van de affaire	19
Conclusie	25
Bibliografie	28

Samenvatting

Raymond Westerling is een controversieel figuur in de Nederlandse geschiedenis. Dit komt mede door de militaire operaties op Zuid-Celebes waar de kapitein leiding aan gaf. Tijdens deze acties werd het standrecht toegepast. Het gebruik van deze vorm van executie werd gedoogd door de hoogste juridische, militaire en civiele autoriteiten van Nederlands-Indië. Dit terwijl het standrecht volstrekt onwettig was volgens het Nederlands-Indisch (militair) strafrecht. De autoriteiten hadden de mogelijkheid dit standrecht te legaliseren. Zij kozen dit niet te doen omdat openbaarmaking van deze methode veel ophef zou veroorzaken. Pas in 1969 kwam het optreden naar buiten door publicatie van de excessennota. Ook conclusies van de eerdere, niet vrijgegeven onderzoeken van de commissie Enthoven en Van Rij/Stam naar Zuid-Celebes waren hierin opgenomen. Ondanks de wederrechtelijkheid van het standrecht werd Westerling tot zijn dood in 1987 nooit veroordeeld. Tot openbaarmaking van de excessennota was vooral de betrokkenheid van de hoge autoriteiten hier een reden voor. Hierna waren de Nederlandse zelfvisie als rechtvaardig imperialist en de onwil de confrontatie met het verleden aan te gaan de belangrijkste redenen. Nederland bleef het koloniaal geweld op Zuid-Celebes lange tijd zien als 'exces'. In werkelijkheid was deze affaire, die meer dan 3.500 Indonesiërs het leven kostten, slechts een voorbeeld van het structurele Nederlandse geweld dat zich afspeelde tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog.

Lijst met afkortingen

DST: Depot Speciale Troepen

SOB: Staat van Oorlog en Beleg

MVD: Ministerie van Defensie

VPTL: Politiek-Politionele Taak van het Leger

KNIL: Koninklijk Nederlands-Indisch Leger

‘Bij het vegen van de trap moet je bovenaan beginnen’

Raymond Westerling en de wetmatigheid van het standrecht (1947-1987)

Introductie

Raymond Westerling is een controversieel figuur in de Nederlandse geschiedenis. Door veel historici wordt hij neergezet als een oorlogsmisdadiger en massamoordenaar.¹ Hij is met name bekend vanwege zijn aandeel in de Zuid-Celebes affaire.² In de periode van 10 december 1946 tot 21 februari 1947 sloeg kapitein Westerling het verzet neer van de nationalisten op het Indonesische Zuid-Celebes, nu Zuid- Sulawesi, in de toenmalige Nederlandse kolonie. Dit deed hij als leider van een elite-eenheid, het Depot Speciale Troepen (DST), dat keihard optrad op het eiland.³ Deze operaties kenden uiteindelijk meer dan 3.500 dodelijke slachtoffers.⁴ Aan deze snelle en bloedige overwinning lag de zelfbedachte Methode-Westerling ten grondslag.⁵ Deze methode bestond uit drie stappen. Ten eerste werd er met behulp van verkregen inlichtingen een lijst met vermeende ‘terroristen’ opgesteld. Vervolgens werden Indonesische mannen uit de kampongs bijgedreven. Daarna werden zij ter plekke geëxecuteerd als hun naam op de lijst stond.⁶ De Nederlandse autoriteiten wisten van zijn methode en stonden deze oogluikend toe. De methode werd echter nooit gelegaliseerd.⁷ Westerling bezat slechts een vaag omschreven mandaat van kolonel Antoni de Vries en generaal-majoor Dick Buurman van Vreeden.⁸

Zijn acties zouden gerechtvaardigd zijn door de noodtoestand die het volgens jurist Bauke Geersing acceptabel maakte om buitenwettelijke executies uit te voeren.⁹ Deze executies, zonder enige vorm van proces, werden benoemd met de term standrecht.¹⁰ Eind februari 1947 moest het DST weer vertrekken van Zuid-Celebes, vanwege ophef rondom de

¹ Bauke Geersing, *Kapitein Raymond Westerling en de Zuid-Celebes-affaire (1946–1947). Mythe en werkelijkheid: Een markante periode uit de geschiedenis van Nederlands-Indië* (Soesterberg 2019) 13.

² Rémy Limpach, *De brandende kampongs van Generaal Spoor* (Amsterdam 2016) KOB-uitgave, hoofdstuk 4, 129.

³ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 41-102.

⁴ Ibidem, hst. 4, 133.

⁵ C. van Rij en W.H.J. Stam, *Rapport van mr. Van Rij en mr. Stam. Leden van de in 1949 ingestelde commissie met als opdracht, onderzoek te doen naar de beweerd excessen van militairen in Indonesië, met twee departementale nota's en een geleidebrief* (27 augustus 1954) 18-20.

⁶ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 47.

⁷ Ibidem, hst. 4, 58-64.

⁸ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 8.

⁹ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 466-467.

¹⁰ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 49-50.

gebruikte methodes.¹¹ Bovendien volgden er meerdere onderzoeken van de Nederlandse overheid naar het optreden van het DST.¹² De casus van Zuid-Celebes en Westerling past in het bredere thema en debat rondom de betekenis die wordt toegekend aan geweld in het Nederlandse koloniaal verleden. Aan de ene kant van het spectrum wordt extreem geweld gezien als uitzondering en bestempeld als exces. Aan de andere kant wordt dit koloniaal geweld als structureel gezien.¹³

In 2019 verscheen een boek van Geersing dat een ander licht op Westerling wierp. Geersing probeert vanuit een juridisch perspectief aan te tonen dat de kapitein niet als oorlogsmisdadiger kan worden aangeduid.¹⁴ Het boek van Geersing staat lijnrecht tegenover de eerdere historiografie over Westerling. Geersing verwijt historici als Jaap de Moor, Willem IJzereef en Rémy Limpach antikoloniaal sentiment en een te hedendaagse blik op de Zuid-Celebes affaire.¹⁵ Waar zij Westerling zien als oorlogsmisdadiger, bestempelt Geersing hem als een succesvol militair, die tot een zondebok gemaakt is.¹⁶ Hij schrijft de kritische Nederlandse onderzoeken toe aan Indonesische propaganda en opportunisme van Nederlandse politici.¹⁷ Ook interpreteert hij de onderzoeken naar de affaire van de commissie Enthoven uit 1948, de commissie Van Rij en Stam uit 1954 en de excessennota uit 1969 anders dan IJzereef. Hij haalt aan dat de commissie Enthoven het geweld van Westerling ‘geboden’ noemde en dit als legitiem beschouwde.¹⁸ De conclusie van het rapport van Van Rij en Stam dat standrecht als informeel recht en dus als onwettig bestempelde, volgde volgens Geersing een verkeerde redenering.¹⁹

Limpach volgt meer de lijn van voorgaande historiografie.²⁰ In zijn veroordeling van het koloniaal geweld gaat hij echter verder dan eerdere werken. Hij concludeert dat extreem

¹¹ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 102-103.

¹² Commissie Enthoven, *Rapport van de Commissie Enthoven, ingesteld bij Besluit van de luitenant-gouverneur-generaal van Nederlands-Indië op 9 april 1947, nr. 3, met als taak een onderzoek in te stellen naar de oorzaken, de omvang en de verschijningsvormen van de ongeregeldheden en de acties welke hebben gevoerd tot het herstel van orde en rust in het gebied, met bijlage over samenstelling en werkwijze van de commissie* (9 april 1947); Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*; Cees Fasseur, *De excessennota: nota betreffende het archiefonderzoek naar de gegevens omtrent excessen in Indonesië begaan door Nederlandse militairen in de periode 1945-1950* (Den Haag heruitgave: 1995).

¹³ Matthijs Kuipers, ‘De strijd om het koloniale verleden’, *Tijdschrift voor geschiedenis* 131 (2018) 4, 657–676, aldaar 658–659.

¹⁴ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 419-468.

¹⁵ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 373-378.

¹⁶ *Ibidem*, 382.

¹⁷ *Ibidem*, 378-382.

¹⁸ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 381.

¹⁹ *Ibidem*, 382.

²⁰ J.A. De Moor, *Westerling's Oorlog. Indonesie 1945-1950* (Amsterdam 1999); W. IJzereef, *De Zuid-Celebes affaire* (Amsterdam 1984).

geweld structureel van aard was en dat er zeker kan worden gesproken van oorlogsmisdaden.²¹

Over de Zuid-Celebes affaire zegt hij:

De Zuid- Celebes affaire legt een vergaand en bij alle instanties voorkomend moreel verval bloot, zowel bij de hoogste autoriteiten als bij degenen die ter plaatste een rol speelden in de gebeurtenissen.²²

Volgens Limpach waren dus niet alleen mannen als Westerling verantwoordelijk voor extreem koloniaal geweld, maar ook de leger top en de Nederlandse overheid. Westerlings optreden omschrijft hij als massamoord.²³

Limpachs werk leidde tot de start van een nog lopend onderzoek, op 14 september 2017 in opdracht van de Nederlandse overheid, naar geweld tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog.²⁴ Dat onderzoek maakt een vergelijking tussen de Indonesische casus en vier andere koloniale casussen.²⁵ Een van deze casussen gaat over de Maleisische *Emergency*, de benaming die wordt toegekend aan de twaalf jaar durende onafhankelijkheidsstrijd in het huidige Maleisië. Een voorval tijdens deze strijd in Batang Kali is vergelijkbaar met de Zuid-Celebes affaire. In Batang Kali werden op 11 december 1948 24 burgers vermoord door Britse soldaten.²⁶ Wat deze zaak zo vergelijkbaar maakt, is het uitblijven van berechting van de daders.²⁷

De casus van Westerling is daarom ook te plaatsen in de internationale, vergelijkende historiografie die redenen achter het uitblijven van berechting onderzoekt. In het geval van Batang Kali omschreven de Britse soldaten de slachting anders dan deze zich feitelijk had voorgedaan. Dit kwam mede door angst voor hun officieren.²⁸ De neergeschoten mannen werden ‘vluchtende bandieten’ genoemd. Deze manier van *framing* rechtvaardigde hun optreden.²⁹ Een tweede reden is het vermijden van grondig onderzoek door de Britse autoriteiten, ondanks overtuigend bewijs dat een ander verhaal vertelde.³⁰ Dit is te verklaren doordat de Engelse militaire acties destijds waren gebaseerd op slechte inlichtingen en waren

²¹ Bart Luttikhuis, ‘Rémy Limpach, De brandende kampongs van Generaal Spoor’, *BMGN - Low Countries Historical Review* 133 (2018) 1-4, aldaar 1-4.

²² Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 131.

²³ *Ibidem*, 135.

²⁴ NIOD, NIMH en KITLV, *Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië 1945-1950*.

²⁵ Thijs Brocades Zaalberg en Bart Luttikhuis, ‘Extreem geweld tijdens dekolonisatieoorlogen in vergelijkend perspectief, 1945-1962’, *BMGN-Low Countries Historical Review* 135 (2020) 2, 34-51, aldaar 39.

²⁶ Christopher Hale, *Massacre in Malaya. Exposing Britain's My Lai* (Cheltenham 2013) 288-294.

²⁷ Hale, *Massacre in Malaya*, 7-16.

²⁸ *Ibidem*, 12.

²⁹ Anthony Short, ‘The Malayan emergency and the Batang Kali incident’, *Asian Affairs* 41 (2010) 3, 337-354, aldaar 334.

³⁰ *Ibidem*, 348-349.

toegestaan door de autoriteiten met de instructie: ‘fire if in doubt’.³¹ Met een dergelijke strategie kan een grondig onderzoek en erkenning van eigen fouten het begin zijn van een serie van pijnlijke waarheden over het Britse koloniale verleden. Vooralsnog wordt dit grotendeels vermeden door de Britse overheid.³²

Het debat over de figuur Westerling is nog in volle gang. Door de tegenstrijdige beoordeling van Westerling kan deze scriptie een bijdrage leveren door vanuit juridisch perspectief naar hem te kijken. Dit perspectief staat, naast Geersing en historicus Chris Lorenz, bij eerdere auteurs zoals Limpach, Moor en IJzereef niet centraal. Lorenz bekijkt het verband tussen mensenrechten en collectief koloniaal geheugen.³³ Deze scriptie is met dit perspectief een reactie en aanvulling op de standpunten van Geersing en Lorenz.

Dit debat leidt tot vragen over welke betekenis er moet worden toegekend aan het geweld van Westerling op Zuid-Celebes. Enerzijds lijken Westerlings acties in strijd met de Derde Geneefse Conventie uit 1929. In artikel twee van de Conventie staat namelijk dat krijgsgevangenen humanaan moeten worden behandeld en beschermd moeten worden tegen daden van geweld.³⁴ Anderzijds werden zijn acties gedoogd door de Nederlandse autoriteiten en is Westerling nooit berecht voor zijn daden.³⁵ De onzekerheid rondom de benaming en wetmatigheid van Westerlings acties op Zuid-Celebes en het uitblijven van zijn veroordeling leiden tot de volgende onderzoeksvraag:

Waarom werd Raymond Westerling niet berecht voor zijn acties tijdens de Zuid-Celebes affaire in de periode van 1947 tot zijn dood in 1987?

De hoofdvraag is beantwoord in drie stappen. Eerst werd bekeken welk recht van toepassing was op de Zuid-Celebes affaire. Daarna werd vastgesteld in welke mate Raymond Westerling dit recht schond. Vervolgens zijn de redenen voor het uitblijven van zijn berechting onderzocht.

De eerste deelvraag over het toepasselijk recht op Zuid-Celebes is van belang om verder in de scriptie vast te stellen in welke mate Westerling een oorlogsmisdadiger was. Om het toepasselijk recht te bepalen is gebruik gemaakt van een aantal toentertijd geldende internationale verdragen met betrekking tot het oorlogsrecht. De Derde Geneefse Conventie uit

³¹ Karl Hack, ‘‘Devils that suck the blood of the Malayan People’’: The Case for Post-Revisionist Analysis of Counter-insurgency Violence’, *War in History* 25 (2018) 2, 202–226, aldaar 225.

³² Hale, *Massacre in Malaya*, 14-16.

³³ Chris Lorenz, ‘Can a criminal event in the past disappear in a garbage bin in the present? Dutch colonial memory and human rights: the case of Rawagede’, in: Marek Tamn (red.) *Afterlife of Events* (Londen 2015) 219–241.

³⁴ INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS (ICRC), ‘PART I: GENERAL PROVISIONS - ART. 2.’, in: *Convention relative to the Treatment of Prisoners of War* (Genève 1929).

³⁵ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 129-130.

1929, de Haagse Conventie uit 1907 en de Martensclausule uit 1899.³⁶ Naast eigen analyse en interpretatie van deze verdragen zijn argumenten uit secundaire literatuur met betrekking tot de toepasselijkheid tegen elkaar afgewogen. Hiervoor zijn het juridische hoofdstuk van Geersing en een analyse van dit hoofdstuk door het Ministerie van Defensie (MVD) ingezet.³⁷ Daarnaast is ook gekeken naar de beschrijving van het toepasselijk recht door Limpach in hoofdstuk zes van zijn boek. Naast het internationaal recht is ook plaatselijk recht van belang. Voor de uitleg van het Nederlands/Nederlands-Indische toepasselijk (militair) strafrecht is het werk van Geersing, de analyse van het MVD en een beschrijving van het toepasselijk recht door advocaat G.L. Schim van der Loeff aangewend.³⁸ Van der Loeff was auditeur-militair in Indonesië en hielp bij de berechting van Nederlandse militairen. Hij schreef in de periode 1945-1950 een samenvatting van het op militairen toepasselijk recht met verwijzing naar wijzigingen in wetboeken en gemaakte verordeningen.

Vervolgens is bekeken wat zich afspeelde op Zuid-Celebes en in welke mate Westerling het oorlogsrecht schond. De situatie op het eiland is geschetst door het verhaal van Westerling, de militaire, civiele en juridische top af te wegen tegen het verhaal van Indonesische getuigen die in het rapport Van Rij/Stam en een rapport van Graf, Assistent-Resident van Zuid-Celebes, aan het woord komen.³⁹ Door conflicterende weergave van de feiten onder de loep te nemen is een meer gebalanceerd beeld van de situatie op het eiland ontstaan. Omdat veel bronnen over de affaire niet beschikbaar of verdwenen zijn, is met name het meest kritische rapport- namelijk dat van Van Rij en Stam- van belang.⁴⁰ Vanwege de geringe beschikbaarheid en de taalbarrière die Indonesische bronnen met zich meebrengen, zijn er voornamelijk Nederlandse bronnen bekeken. Westerlings visie komt naar voren in zijn 'plan de campagne' voor Zuid-Celebes, zijn getuigenissen tegenover Van Rij en Stam en oorlogsverslagen van het DST.⁴¹ De visie van de

³⁶ ICRC, *Convention Prisoners of War*; ICRC, *Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land* (Den Haag 1907).

³⁷ S. Meuwese, 'Geersing legitimeert standrechtelijke executies van Westerling' (versie 11-12-2020). [https://puc.overheid.nl/mrt/doc/PUC_310526_11/1/\(07-03-2021\)](https://puc.overheid.nl/mrt/doc/PUC_310526_11/1/(07-03-2021)).

³⁸ Nationaal Instituut voor Militaire Historie (NIMH), 509, Dekolonisatie van Nederlands-Indië (1945 - 1950), 1565, Verslag getiteld 'Militaire rechtspraak in Indonesië 1945 1950', beschikkingen en instructies vermoedelijk afkomstig van mr. G.L. Schim van de Loeff betreffende rechtspleging in Nederlands-Indië tijdens de dekolonisatieoorlog.

³⁹ Assistent-resident Graf, 'Aanteekingen over Zuid-Celebes', in: Venner, *Westerling, "de eenling"* (Amsterdam 1982) 270-275.

⁴⁰ Andere Tijden, 'Celebes, deel 2' (versie 18-01-2007), <https://www.anderetijden.nl> (07-03-2021).

⁴¹ NIMH, 509, Dekolonisatie van Nederlands-Indië (1945 - 1950), 1085, Verslagen en weekoverzichten nr. 1-11 afkomstig van het Regiment/Korps Speciale Troepen onder bevel van kapiteins der Infanterie (KNIL) W.J. Scheepens, R.P.P. Westerling en luitenant-kolonel W.C.A. Van Beek betreffende de inzet van de eenheid waaronder de 1e Parachutistencompagnie (o.a. de paraoperaties op Zuid-Celebes, Java en Zuid-Sumatra o.a. te Tjileungsir, Polombangkeng, Palembang en Djokja); Raymond Westerling, 'Plan de Campagne', in: Venner, *Westerling, "de eenling"*, 221-226.

hoogste autoriteiten wordt duidelijk aan de hand van correspondentie uit de officiële bescheiden betreffende de Nederlands-Indonesische Betrekkingen 1945-1950, die zijn gepubliceerd in *Westerling 'De Eenling'* van Dominique Venner.⁴² Naast het toepasselijk recht dat uit hoofdstuk één volgde, is ook gekeken naar de officiële bescheiden en het rapport Van Rij/Stam om de wetmatigheid van Westerlings acties vast te stellen. Deze bronnen gaan namelijk uitvoerig in op de wetmatigheid van het standrecht.

De redenen voor het uitblijven van Westerlings berechting zijn allereest gezocht in de excessennota, het rapport Enthoven en het rapport Van Rij/Stam. Ook documentatie uit *Westerling 'De eenling'* over de nasleep van de affaire is hiervoor aangewend.⁴³ Door kritische analyse van deze onderzoeken met behulp van secundaire literatuur werd echter duidelijk dat lang niet alle redenen daadwerkelijk werden genoemd. Naast het werk van Limpach gaat het bij de secundaire literatuur om artikelen van Chris Lorenz, Stef Scagliola, Gert Oostindie e.a. en Bart Luttikhuis en Dirk Moses. De redenen uit het rapport van Enthoven en Van Rij/Stam worden ondersteund of weerlegd aan de hand van eigen voorbeelden uit de officiële bescheiden en 'de feiten' die in hoofdstuk twee tot stand kwamen. De excessennota biedt inzicht in de redenen die de Nederlandse autoriteiten tot 1969 aandroegen om Westerling niet te vervolgen. Ook werd uit deze nota en secundaire literatuur duidelijk waarom Indonesië van vervolging afzag.

Hoofdstuk 1 Toepasselijk recht tijdens de Zuid-Celebes affaire

Om te bepalen in welke mate Westerling als oorlogsmisdadiger kan worden bestempeld, is het van belang vast te stellen wat het concept oorlogsmisdadiger inhield in de jaren 1946 en 1947. In dit hoofdstuk is dit gedaan door te bespreken welk oorlogsrecht van toepassing was op Nederlands-Indië en Zuid-Celebes. Hier is gekeken naar de toepasselijkheid van internationaal oorlogsrecht, het Nederlands en het Nederlands-Indisch (militair) strafrecht. Overtreding van het relevante oorlogsrecht maakt een militair namelijk tot oorlogsmisdadiger.

Het internationale oorlogsrecht was in 1946 nog volop in ontwikkeling. De Derde Geneefse Conventie zou pas in 1949 zijn definitieve vorm aannemen.⁴⁴ Slechts het deel dat in de versie van 1929 wordt besproken, is daarom mogelijk toepasselijk op Zuid-Celebes. De

⁴² Dominique Venner, *Westerling, "de eenling"*, 219–292;

⁴³ Venner, *Westerling, "de eenling"*, 253–278.

⁴⁴ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 6, 150.

Conventie heeft als doel het beschermen van krijgsgevangenen in een oorlogssituatie.⁴⁵ In artikel twee staat dat krijgsgevangenen te allen tijde humanair moeten worden behandeld en beschermd, met name tegen daden van geweld.⁴⁶ Het verdrag geldt volgens Geersing echter slechts tussen staten die onderdeel waren van het verdrag.⁴⁷ Indonesië was dit toen niet volgens de lijst van geratificeerde landen.⁴⁸ Dit baseert hij op het verdrag van Den Haag uit 1907. Geersing lijkt hier gelijk te hebben. In artikel 82 van de Conventie uit 1929 staat echter dat het verdrag ook geldt als een van de oorlogvoerende partijen geen onderdeel uitmaakt van de Conventie.⁴⁹ De Derde Geneefse was echter slechts een aanvulling op de Haagse regeling waar de Conventie op steunde.⁵⁰ Een opvallende tegenstrijdigheid die het lastig maakt de toepasselijkheid van het recht vast te stellen. Daarnaast is het verdrag uit 1907 slechts bindend als beide partijen de voorwaarden honoreren.⁵¹ Deze wederkerigheid maakt het in de praktijk echter niet meteen geoorloofd alle principes van het oorlogsrecht zondermeer aan de kant te schuiven.⁵²

Naast de problemen met de toepasselijkheid van het internationale oorlogsrecht in Indonesië, is het ook van belang vast te stellen in welke mate Indonesië toentertijd al een soevereine staat was. Anders is er sprake van een intern conflict en is het internationale oorlogsrecht niet volledig van toepassing.⁵³ Op 17 augustus 1945 werd de Indonesische onafhankelijkheid uitgeroepen. Nederland erkende dit echter pas op 27 december 1949.⁵⁴ Daarom wordt er door Geersing vanuit gegaan dat het een binnenlands conflict was.⁵⁵ Hier zijn kanttekeningen bij te plaatsen omdat de Britten, Egypte en enkele andere Arabische staten wel, al voor de affaire, Zuid-Celebes als deel van de Republiek Indonesië hadden erkend.⁵⁶

Daarnaast beschermt de Martensclausule, te vinden in de preambule van het verdrag uit 1907, ook burgers en oorlogvoerenden in gevallen die niet zijn opgenomen in de Conventies.⁵⁷ Bepaalde regels omtrent menselijkheid moeten volgens deze clausule hoe dan ook in acht worden genomen. Gezien de afwezigheid van toepasselijk internationaal recht werd deze clausule ook gebruikt in de Neurenberg processen, op grond waarvan Nazi's veroordeeld

⁴⁵ ICRC, 'Uitleg', *Convention Prisoners of War*. <https://ihl-databases.icrc.org> (07-03-2021).

⁴⁶ ICRC, 'PART I: GENERAL PROVISIONS - ART. 2.'

⁴⁷ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 431.

⁴⁸ ICRC, 'State Parties', in: *Convention Prisoners of War*.

⁴⁹ ICRC, 'PART VIII: EXECUTION OF THE CONVENTION, SECTION I: GENERAL PROVISIONS - ART. 82.', in: *Convention Prisoners of War*.

⁵⁰ ICRC, 'Uitleg'.

⁵¹ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 435.

⁵² Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 6, 140.

⁵³ *Ibidem*, hst. 6, 147.

⁵⁴ Meuwese, 'Geersing legitimeert executies Westerling'.

⁵⁵ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 427-431.

⁵⁶ Meuwese, 'Geersing legitimeert executies Westerling'.

⁵⁷ ICRC, 'PREAMBLE', in: *Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land*.

konden worden voor misdaden tegen de eigen bevolking.⁵⁸ Over het algemeen golden in Indonesië de voorschriften voor de uitoefening van de Politiek-Politioenele Taak van het Leger (VPTL). Deze voorschriften verboden net als de Haagse Conventie geweld tegen weerloze gevangenen.⁵⁹ Generaal Simon Spoor noemde bij de beëindiging van de acties op Zuid-Celebes echter in een telegram dat het VPTL weer gold.⁶⁰ Hieruit kan worden geconcludeerd dat deze voorschriften niet golden voor het DST op Zuid-Celebes. De Martensclausule en de tegenstrijdigheid tussen de twee Conventies geven voldoende redenen om het internationaal oorlogsrecht niet zonder meer te verwerpen in de casus van Zuid-Celebes zoals Geersing dat wel doet in zijn boek.⁶¹

Volgens advocaat Schim van der Loeff vielen militairen van de KNIL onder Nederlands-Indische militaire rechters of het in Indonesië geldend strafrecht.⁶² Het DST was onderdeel van de KNIL.⁶³ Voor deze militairen gold het Nederlandse-Indisch militaire strafrecht en strafrecht. Dit was opgesteld met het Nederlands Wetboek als voorbeeld.⁶⁴ Dit recht verbiedt moord en marteling.⁶⁵ In bepaalde situaties kan de strafbaarheid hiervan echter worden opgeheven. Een voorbeeld hiervan is artikel 40 uit het Nederlands Wetboek van Strafrecht. Dit artikel handelt over de noodtoestand waarbij de situatie actoren door overmacht dwingt bepaalde acties te ondernemen.⁶⁶ Voordat dit van kracht kan zijn, moet er wel worden voldaan aan het proportionaliteit- en legaliteitsbeginsel.⁶⁷ Bij het eerste beginsel moet het beschermde belang zwaarder wegen dan het geschonden belang. Er wordt pas voldaan aan het tweede beginsel als er geen minder vergaande mogelijkheid was het zwaarstwegende belang te beschermen.⁶⁸ Volgens het Indonesische Wetboek Militair Strafrecht is moord niet altijd strafbaar: ‘Niet strafbaar is hij die in tijd van oorlog binnen de grenzen zijner bevoegdheid een naar de regelen van het oorlogsrecht geoorloofd feit begaat.’⁶⁹

Op 11 december 1946 werd door gouverneur-generaal van Nederlands-Indië Huib van Mook de Staat van Oorlog en Beleg (SOB) afgekondigd op Zuid-Celebes.⁷⁰ Dit maakte het

⁵⁸ Rupert Ticehurst, ‘The Martens Clause and the laws of armed conflict’, *International Review of the Red Cross* (1961-1997) 37 (1997) 317, 125-134, aldaar 125-130.

⁵⁹ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 6, 140.

⁶⁰ Telegram Generaal Spoor aan kolonel de Vries, 21 februari 1947, in: Venner, *Westerling*, “de eenling”, 236.

⁶¹ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 441.

⁶² NIMH, ‘Militaire rechtspraak in Indonesië 1945 1950’, 1-36, aldaar 1-3.

⁶³ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 22.

⁶⁴ NIMH, ‘Militaire rechtspraak in Indonesië 1945 1950’, 1-3.

⁶⁵ S. Meuwese, ‘Geersing legitimeert executies Westerling’.

⁶⁶ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 437.

⁶⁷ *Ibidem*, 438-439.

⁶⁸ *Ibidem*, 438.

⁶⁹ Meuwese, ‘Geersing legitimeert executies Westerling’.

⁷⁰ Meuwese, ‘Geersing legitimeert executies Westerling’.

mogelijk verdergaande maatregelen te nemen dan normaliter zijn toegestaan als deze door de noodtoestand nodig werden geacht. Artikel 31 maakt het mogelijk temporaire krijgswaarden in te stellen, die summiere rechtspraak, zoals het standrecht, kunnen uitvoeren. In artikel 33 van de regels van de SOB staat dat in dringende omstandigheden na goedkeuring door de gouverneur-generaal ook andere maatregelen getroffen kunnen worden. Het standrecht dat Westerling toepaste zou hier onder kunnen vallen.⁷¹ Geersing geeft aan dat deze artikelen slechts gelden voor voorzienbare omstandigheden. In onvoorzienbare omstandigheden mogen militairen zelf maatregelen treffen in lijn met het ongeschreven staatsnoodrecht. Iets wat standrecht legitiem maakte volgens Geersing.⁷² Daarnaast geeft hij aan dat standrecht wordt geoorloofd als de militaire en civiele top hier opdracht toe geeft.⁷³ Dit is echter in strijd met de uitspraken van het Neurenberg tribunaal, waar geoordeeld werd dat het opvolgen van een onrechtmatig bevel wel degelijk strafbaar was voor militairen die slechts bevelen uitvoerden.⁷⁴

Tijdens de acties op Zuid-Celebes was er onduidelijkheid over de toepasselijkheid van de Haagse Conventie en de Derde Geneefse Conventie. Dit kwam doordat dit recht slechts geldig was als beide partijen zich aan de voorwaarden hielden. Ook de onzekere status van Indonesië als onafhankelijke staat bemoeilijkte de toepassing van het internationaal recht. Deze complexe en onzekere juridische situatie ten tijde van de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog kan een eerste antwoord zijn op het uitblijven van Westerlings veroordeling. De Martensclausule had Indonesische krijgsgevangenen na afloop echter toch enige bescherming moeten geven in het kader van internationaal recht. In het volgende hoofdstuk wordt besproken in welke mate Westerling het oorlogsrecht schond op Zuid-Celebes. Hier is slechts naar het Nederlands-Indische recht gekeken omdat dit recht met zekerheid van toepassing was op de Zuid-Celebes affaire. Binnen het Nederlands-Indisch recht zijn de noodtoestand en het proportionaliteit- en subsidiariteitsbeginsel van belang voor de rechtsgeldigheid van het standrecht.

⁷¹ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 443-444.

⁷² *Ibidem*, 446.

⁷³ *Ibidem*, 448.

⁷⁴ Meuwese, 'Geersing legitimeert executies Westerling'.

Hoofdstuk 2 Zuid-Celebes

In dit hoofdstuk wordt bepaald in welke mate kapitein Westerling de Nederlands-Indische wet overtrad op Zuid-Celebes. Daarbij is een uiteenzetting van de gebeurtenissen op het eiland tot stand komen. Dit laatste is iets wat door afwezigheid en tegenstrijdigheid van bronnen slechts een benadering is van wat zich werkelijk heeft afgespeeld tijdens de affaire.⁷⁵ Zowel de Indonesische als de Nederlandse zijde hadden een eigen belang bij hun verklaring van de affaire, zoals ook duidelijk wordt uit de discussie over het aantal doden die verder in dit hoofdstuk ter sprake zal komen.

De toestand op Zuid-Celebes was al enige tijd explosief en chaotisch. Na de capitulatie van Japan op 15 augustus 1945 viel het eiland formeel nog onder Nederlands gezag.⁷⁶ Het zou onderdeel moeten worden van het Nederlandse plan voor een nieuwe deelstaat: Oost-Indonesië. Een plan waar de recent uitgeroepen Republiek Indonesië op Java minder in zag.⁷⁷ Dit zorgde voor onrust en verdeling in twee kampen onder de bevolking.⁷⁸ Twee factoren zorgden voor deze onrust volgens het rapport van Van Rij en Stam. Ten eerste hadden de Japanners civiele functies overgedragen aan Indonesiërs en het nationalisme aangewakkerd. Omdat Nederland na de capitulatie niet meteen terugkeerde, heerste hierdoor het idee dat zelfbestuur binnen handbereik lag. Ten tweede had de beperkte Australische troepenmacht die nu op het eiland aanwezig was een afwachtende houding. De anti-Nederlandse bevolking kon hierdoor volgens Van Rij en Stam in de eerste plaats zelfs ongestraft tot geweld op pro-Nederlandse bewoners overgaan. Dit anti-Nederlandse sentiment was groot onder de Indonesische adel, die veel invloed had op de bevolking.⁷⁹

Het geweld dat op 22 januari 1946 begon duurde voort tot Westerling en de DST al enige tijd in het gebied opereerden.⁸⁰ Van juli 1946 tot juli 1947 werden volgens rapport Enthoven minstens 1210 vermeende pro-Nederlandse mensen vermoord. Bovendien werd een groot aantal personen als vermist opgegeven. Ook werden pro-Nederlandse mensen en vermeende Nederlandse spionnen ontvoerd door de nationalist.⁸¹ Waar rapport Enthoven en rapport Van Rij en Stam de benaming ‘terrorist’ bezigen, is in deze scriptie de meer neutrale term ‘nationalisten’ gehanteerd. Indonesiërs streefden namelijk naar zelfbeschikking.⁸² Chris

⁷⁵ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 1-3.

⁷⁶ Ibidem, 2.; Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 2, 6.

⁷⁷ Ibidem, hst. 4, 2-3.

⁷⁸ Ibidem, 15.

⁷⁹ Ibidem, 2.

⁸⁰ Ibidem, 3.

⁸¹ Ibidem, 5-6.

⁸² Ibidem, hst. 2, 9.

Lorenz vindt de benaming ‘opstandelingen’ niet neutraal genoeg omdat hiermee Indonesië niet als soevereine staat erkend wordt.⁸³ Een valide punt. Dat ‘terrorist’ niet de goede term is, wil echter niet zeggen dat er aan Indonesische zijde geen sprake was van extreem geweld.⁸⁴

In november 1946 was de situatie zo schrijnend dat rechterlijk hoofdambtenaar van Zuid-Celebes Bernard Jan Lambers aangaf dat er een ernstig gevaar bestond voor iedereen die aan Nederlandse zijde stond. De toestand op Celebes was er een van anarchie. De aanwezige soldaten en bestuurders van Nederlandse zijde konden de orde niet meer handhaven.⁸⁵ Naar aanleiding van de situatie werd 17 december - in een bespreking, tussen De Vries, resident Lion Cachet en Van Mook-besloten het DST naar Zuid-Celebes te sturen.⁸⁶ Na aankomst van deze militaire eenheid op het eiland, kreeg Westerling de vaag omschreven opdracht van De Vries om ‘de omgeving van Makassar te zuiveren en de terreur te breken’. In de opdracht ontbraken richtlijnen die omschreven hoe hij dit doel moest bereiken.⁸⁷ Westerling had onderluitenant Jan Vermeulen vooruitgestuurd om inlichtingen over de ‘terroristen’ te verzamelen.⁸⁸

In een rapport geschreven op basis van deze inlichtingen omschreef Westerling zijn ‘plan de campagne’ voor het ‘zuiveren’ van Zuid-Celebes. Hij weet de escalatie van de toestand voornamelijk aan Nederlandse beleidsfouten en het schrikbewind van de ‘terroristen’.⁸⁹ Conventionele oorlog was volgens Westerling immoreel, omdat slechts een klein deel van de bevolking schuldig was. Hij pleitte voor ‘selectieve’ militaire operaties met sterke aandacht voor het onderscheid tussen de schuldigen en niet-schuldigen.⁹⁰ Hij zag het standrecht als ‘het enige middel dat vertrouwen van de bevolking in het wettige gezag op korte termijn kan herstellen’.⁹¹ Hij verdeelde de bevolking onder in een aantal categorieën. Slechts de ‘fanatieke nationalist’ en ‘terroristen’ kwamen in aanmerking voor het standrecht. Zelfs in hun geval ook pas als zij moord hadden begaan.⁹² Westerlings plan legde de nadruk op het belang van de burgers en lijkt de aanpak uit te dragen als hard maar rechtvaardig.⁹³ In een nota aan zijn troepen noemde hij bovendien dat zij alleen mochten terugvuren indien strikt noodzakelijk.⁹⁴ Op deze

⁸³ Lorenz, ‘The case of Rawagede’, 219.

⁸⁴ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 6.

⁸⁵ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 6.

⁸⁶ *Ibidem*, 7.

⁸⁷ *Ibidem*, 8.

⁸⁸ NIMH, 1085, Raymond Westerling, ‘Algemeen overzicht acties Celebes’, 1-4, aldaar 1.

⁸⁹ Westerling, ‘Plan de Campagne’, 222-223.

⁹⁰ *Ibidem*, 225.

⁹¹ *Ibidem*, 226.

⁹² *Ibidem*, 224-226.

⁹³ *Ibidem*, 226.

⁹⁴ Raymond Westerling, ‘Vijandelijk vuur uit de kampong en tegenmaatregelen’, in: Venner, *Westerling, “de eenling”*, 229.

wijze maakt Westerling een sympathieke indruk. Iets wat hij in de onderzoeken van Enthoven en Van Rij en Stam ook wist te bewerkstelligen.

Enkele dagen na Westerlings aankomst in de hoofdstad Makassar, begon op 10 december de eerste zuivering in Batoea. Dit blijkt uit het rapport van de krijgsverrichtingen van het DST.⁹⁵ De SOB ging echter pas 11 december in, wat het standrecht tijdens deze actie onwettig maakte. Van Rij en Stam namen echter aan dat De Vries gewacht zou hebben op afkondiging van de SOB en dat de datum uit een ander stuk van 12 december juist was.⁹⁶ Dit blinde vertrouwen in De Vries is opmerkelijk, aangezien de rest van hun onderzoek wel kritisch naar de acties op Zuid-Celebes keek.⁹⁷ Tijdens de actie in Batoea werden volgens Westerling 35 mannen geëxecuteerd en zeven vluchtende mannen doodgeschoten. Westerling gaf zelf al aan tegen Van Rij en Stam dat dit aantal hoger kon liggen. Vaak assisteerden hulptroepen bij de acties. Deze troepen rapporteerden niet aan hem.⁹⁸ Tot zijn vertrek, vonden onder leiding van de kapitein nog twaalf acties plaats. In totaal werden naar zijn cijfers, zoals gepresenteerd in het rapport van Van Rij en Stam, 22 mensen gedood in gevecht, 26 op de vlucht en 293 door middel van standrechtelijke executie.⁹⁹ Op 22 februari trok generaal Spoor de bevoegdheid van het standrecht in en riep het DST terug van Zuid-Celebes.¹⁰⁰

Deze cijfers liggen in werkelijkheid waarschijnlijk hoger. De 40.000 doden die de Republiek Indonesië in de eerste plaats als cijfer aanhield, werd ontkracht door een historicus van het Indonesische leger, Natzir Said, in een brief aan Westerling.¹⁰¹ Volgens hem werd dit cijfer destijds gebruikt om sympathie binnen het wereldforum te verkrijgen. Uit zijn eigen onderzoek blijken deze cijfers onjuist.¹⁰² Said noemde opmerkelijk genoeg 256 doden door het DST onder Westerling wat zelfs lager ligt dan de cijfers die Westerling zelf gaf.¹⁰³ Volgens Limpach ligt het aantal Indonesische slachtoffers van de acties op Zuid-Celebes door militairen en politie een aantal duizendtallen boven de 3.500 doden die Nederland aangaf.¹⁰⁴ Ook IJzereef schat het aantal doden hoger op 6.500.¹⁰⁵

De methoden van Westerling verliepen anders dan hij op voorhand beschreef in zijn

⁹⁵ NIMH, 1085, Korpsgeschiedenis DST tot en met 3^e kwartaal 1947, Krijgsverrichtingen, 1-3, aldaar 2.

⁹⁶ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 26.

⁹⁷ Ibidem, conclusie, 1-6.

⁹⁸ Ibidem, 25.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Brief Generaal Spoor aan Gouverneur-Generaal Van Mook, 22 februari 1947, in: Venner, *Westerling, "de eenling"*, 274.

¹⁰¹ Brief Natzir Said aan Raymond Westerling, 13 april 1977, in: Venner, *Westerling, "de eenling"*, 258-259.

¹⁰² Ibidem, 258.

¹⁰³ Ibidem.

¹⁰⁴ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 108.

¹⁰⁵ Lorenz, 'The case of Rawagede', 226.

‘plan de campagne’. De Indonesische getuigenissen uit het rapport Van Rij en Stam maken dit duidelijk. Waar Westerling zelf sprak van selectief militaire actie, was zijn optreden eerder te kenmerken als contraterreur wanneer wordt gekeken naar de definitie die Limpach geeft: ‘de stelselmatige verbreiding van angst en verschrikking door geweld [...] diende als [...] doelbewust ingezet strategisch wapen.’¹⁰⁶ Bij zijn beoordeling en uitvoering van het standrecht ging Westerling uit van de inlichtingen die onderluitenant Vermeulen had verzameld en informatie van infiltranten onder de bevolking in de kampongs. Deze inlichtingen waren in korte tijd verzameld en maakten een foutloze beoordeling vrijwel onmogelijk.¹⁰⁷ Daarnaast moesten bewoners van de dorpen ook schuldigen aanwijzen. Een Indonesische getuige, Pabitjara Djero, wees op de problemen van deze methode. Zo wezen mensen ook anderen aan uit vrees voor eigen leven of om af te rekenen met een persoonlijke vijand.¹⁰⁸ Ook spreekt Abdul Latip van een gedwongen tweegevecht tussen twee mannen die elkaar beschuldigden.¹⁰⁹ Verder spreekt een Javaanse makelaar, Raden Atmadja, van afstraffing als er niemand werd aangewezen. Zo werden mensen geslagen en werd een man, die niemand wilde aanwijzen, in zijn been geschoten.¹¹⁰ Ook hebben getuigen, waaronder de Radja van Goa, het over plunderingen door het DST.¹¹¹

Een sterk gevoel van schuldigheid leek voor Westerling al genoeg te zijn voor berechting. Tegen Van Rij en Stam zei Westerling dat hij brandstichters doodschoot.¹¹² Dit was een categorie die hij volgens zijn plan had moeten ontzien.¹¹³ In Lisoe schoot Westerling twaalf mannen dood die uit de gevangenis waren gehaald.¹¹⁴ Ook hier laat hij zijn eigen categorieën van eerder los. Verder werden huizen afgebrand en voelden informanten zich geregeld geïntimideerd en durfden zij om die reden geen melding te maken van extreem geweld van de Nederlandse zijde.¹¹⁵ Westerling zelf beweerde tegenover Van Rij en Stam dat hij naar zijn weten slechts één onschuldige heeft doodgeschoten.¹¹⁶ In de al eerder besproken brief van Lambers zei deze echter dat Westerling aan hem had toegegeven twee onschuldigen te hebben

¹⁰⁶ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 131.

¹⁰⁷ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 8-11.

¹⁰⁸ Ibidem, 20-21.

¹⁰⁹ Ibidem, 23-24.

¹¹⁰ Ibidem, 21.

¹¹¹ Graf, ‘Aanteekingen over Zuid-Celebes’, 272.

¹¹² Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 23.

¹¹³ Westerling, ‘Plan de Campagne’, 224-225.

¹¹⁴ Ibidem, 24.

¹¹⁵ Graf, ‘Aanteekingen over Zuid-Celebes’, 272-273.

¹¹⁶ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 20.

doodgeschoten op 30 december 1946.¹¹⁷ Deze tegenstrijdigheid maakt Westerlings geheel van verklaringen minder betrouwbaar. Daarnaast zou, vanwege de gebreken van Westerlings inlichtingen, het werkelijk aantal onschuldige slachtoffers hoger kunnen liggen.

Naast deze zaken die het standrecht te buiten gaan en op zichzelf al tegen de wet waren, was de wettigheid van het standrecht ook discutabel. Er zijn een aantal bepalingen die de strafbaarheid van moord, waar ook het standrecht onder valt, opheffen. Als er wordt gekeken naar het Nederlands-Indisch (militair) strafrecht tijdens de SOB, had het standrecht gerechtvaardigd kunnen worden door temporaire krijgsraden of artikel 33. Dit artikel keurt vergaande maatregelen in dringende omstandigheden goed. Deze werden echter niet ingeschakeld, ondanks het advies van juridisch ambtenaar Lambers aan de Procureur-Generaal van het Hooggerechtshof, Henk Felderhof.¹¹⁸

Verder past het standrecht volgens Geersing ook binnen de wet als het wordt geïnterpreteerd als ‘overmacht’, oftewel een situatie waarin de noodtoestand dwong tot executies. Dit geldt echter alleen als het aan de subsidiariteits- en proportionaliteitseisen voldoet. De interpretatie van deze beginselen van Geersing is enigszins vreemd. De acties van Westerling waren volgens hem proportioneel omdat het DST minder doden veroorzaakte dan de nationalistten. Deze eis kan echter niet worden gezien als een rekensom. Bovendien is deze bewering volgens de hierboven besproken cijfers niet eens juist. Volgens Geersing weegt het belang van het beschermen van de burgers en het herstellen van de orde zwaarder dan het lijfsbehoud van de nationalistten.¹¹⁹ Een afweging die moeilijk te volgen is, zeker omdat er onder de doden ook burgers zaten.¹²⁰

De subsidiariteitseis wordt voldaan volgens Geersing, omdat er geen andere oplossing mogelijk was. Het standrecht was de enige manier om de orde te herstellen.¹²¹ De gevangenen waren te vol en het juridische systeem functioneerde niet.¹²² Hier ziet Geersing de noodzaak van de maatregel als rechtvaardiging. Dit laat zien dat Geersing de subsidiariteitseis ook niet voldoende bekeken heeft. Westerling werd in de afzonderlijke situaties niet door concrete en acute overmacht gedwongen het standrecht toe te passen, omdat hij vaak al snel de totale controle in de dorpen bezat. Geersing kijkt naar het totaalplaatje, in plaats van overmacht tijdens elke actie afzonderlijk. Dit is een verkeerde toepassing en

¹¹⁷ Brief hoofdamtenaar van de Procureur-Generaal Lambers aan Procureur-Generaal Felderhof, 30 december 1946, in: Venner, *Westerling, “de eenling”*, 261.

¹¹⁸ Ibidem, 261-266.

¹¹⁹ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 438-440.

¹²⁰ Brief Lambers, 30 december 1946, 261.

¹²¹ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 439.

¹²² Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 27.

interpretatie van de wet.¹²³

Zelfs als het internationale oorlogsrecht buiten beschouwing wordt gelaten, was de toepassing van het standrecht al onwettig. Lambers zag dit op 30 december 1946 ook al in. Hij zegt: ‘Niettemin is deze geheele werkwijze formeel niet anders dan moord, zij het dan ook eene, die [...] moreel [...] geheel verdedigbaar is’.¹²⁴ Dit wordt ook geconcludeerd door Van Rij en Stam in hun onderzoek: ‘De autoriteiten kozen nu de weg van een “buitenwettelijke” berechting en executie, die op zichzelf “volstrekt onwettig” was’.¹²⁵ Geersing volgt de opvatting van de commissie Enthoven die de acties van Westerling als in ‘noodrecht gegronde militaire actie’ zag.¹²⁶ Dit is onbegrijpelijk als wordt gekeken naar het Nederlands-Indisch (militair) strafrecht. Het standrecht kent geen enkele wettelijk basis en dus schendt Westerling hiermee het oorlogsrecht. Dat Westerling gedekt werd door hogere autoriteiten en orders had gekregen, ontheffen hem niet van schuld zoals blijkt uit het Neurenberg tribunaal.¹²⁷ Het opvolgen van een onrechtmatig bevel dat tegen het oorlogsrecht ingaat, was volgens dit tribunaal ook strafbaar. Dit is iets wat Van Rij en Stam zelf niet meewogen en een van de redenen waarom zij adviseerden Westerling niet te vervolgen.¹²⁸ Geersing ziet het standrecht slechts als noodzakelijk kwaad om de toestand te verbeteren en lijkt bevangen door de rechtvaardige indruk die Westerling maakt. Binnen het Nederlands-Indische oorlogsrecht heiligt het doel echter niet de middelen.

Westerling wijst de mogelijkheid voor conventionele oorlogvoering af met de zin: ‘een zuiver militair optreden zou eenzelfde uitwerking hebben als de olifant in de porceleinkast.’¹²⁹ Wat hij wellicht niet beseftte, is dat het standrecht militair gezien misschien succesvol was, maar juridisch gezien juist precies hetgeen was dat hij wilde voorkomen: een olifant in een porseleinkast. Aan de hand van het Nederlands-Indisch recht wordt duidelijk dat Westerling kan worden aangemerkt als oorlogsmisdadiger. Westerling maakte zich schuldig aan moord en marteling en dat wordt wel degelijk verboden door het Indonesische Wetboek Militair Strafrecht.¹³⁰ Zijn acties voldoen niet aan de subsidiariteitseis en proportionaliteitseis. Dat hij een bevel uitvoerde, biedt hem ook geen bescherming als wordt gekeken naar het Neurenberg

¹²³ Meuwese, ‘Geersing legitimeert executies Westerling’.

¹²⁴ Brief Lambers, 30 december 1946, 262.

¹²⁵ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, conclusie, 1.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Ibidem, 8-9; Ticehurst, Rupert. "The Martens Clause and the laws of armed conflict." *International Review of the Red Cross (1961-1997)* 37.317 (1997): 125-134, aldaar 125-130.

¹²⁸ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, conclusie, 5-6.

¹²⁹ Westerling, ‘Vijandelijk vuur uit de kampong’, 229.

¹³⁰ Meuwese, ‘Geersing legitimeert executies Westerling’.

tribunaal. Het uitblijven van zijn berechting kan niet worden beantwoord aan de hand van zijn onschuld.

Hoofdstuk 3 Discussie en nasleep van de affaire

Het standrecht en andere acties die kapitein Westerling op Zuid-Celebes verrichtte, zijn volgens het Nederlands-Indische (militair) strafrecht in strijd met de wet. De verklaring voor het uitblijven van zijn vervolging moet daarom op ander gebied worden gezocht.

Westerling werd voor de operatie op Zuid-Celebes onder de verantwoordelijkheid gesteld van Generaal-Majoor Buurman van Vreeden en direct toezicht van kolonel De Vries.¹³¹ Zij wisten met zekerheid van het standrecht en gaven hier zelfs opdracht toe. Zij kenden Westerlings werkwijze en gaven hem geen richtlijnen om ‘de terreur te breken’.¹³² Buurman van Vreeden schreef op 31 januari 1947 zelfs aan De Vries dat hij extra ‘voor de toepassing van nood- en standrecht geschikte officieren’ mocht aanwijzen.¹³³ Een brief van troepencommandant van Zuid-Celebes H.J Veenendaal aan De Vries over geschikte officieren impliceert ook zijn kennis van het standrecht. Dit werd bevestigd door het onderzoek van Van Rij en Stam.¹³⁴ Generaal Spoor wist ook van het standrecht, wat blijkt uit zijn telegram aan De Vries op 21 februari waar hij dit recht introk.¹³⁵ De militaire top was doorgaans positief over Westerling en zijn methode. Dit blijkt ook uit de tevredenheidsbetuiging van De Vries aan Westerling.¹³⁶ Ook generaal Spoor gaf op 27 januari 1948 aan Westerling te steunen.¹³⁷

Aan de civiele en juridische zijde klonken meer kritische geluiden. Met name van de kant van Gouverneur-Generaal Van Mook. Lambers prees Westerling op 30 december weliswaar voor het oplossen van de toestand van anarchie, in de drie weken dat hij actief was, maar liet ook weten dat het standrecht onwettig was ook al was Westerling: ‘doordrongen van de noodzaak van bescherming van de bevolking tegen ondraaglijke terreur’.¹³⁸ Hij gaf aan dat dit had kunnen worden opgelost door artikel 33 van de SOB in werking te stellen.¹³⁹ Maar hij

¹³¹ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 8.

¹³² Ibidem, 8-10.

¹³³ Telegram Generaal-majoor Buurman van Vreeden aan kolonel de Vries, 31 januari 1947, in: Venner, *Westerling, “de eenling”*, 236.

¹³⁴ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 10.

¹³⁵ Telegram Generaal Spoor, 21 februari 1947, 236.

¹³⁶ NIMH, 1085, Tevredenheidsbetuiging 3 maart 1947 van kolonel de Vries voor kapitein Westerling, 1-96, aldaar 6.

¹³⁷ Generaal Spoor, ‘Zuid-Celebes rapport’, in: Venner, *Westerling, “de eenling”*, 291-292.

¹³⁸ Brief Lambers, 30 december 1946, 261.

¹³⁹ Ibidem, 262.

gaf ook aan wat het nadeel van het standrecht openlijk naar buiten brengen was: ‘het wakker maken van slapende honden’.¹⁴⁰ Zijn adviezen voor mogelijke reacties op de methode waren tweeledig: ofwel het stoppen ervan, dan wel: ‘dat men struisvogelpolitiek voert en de thans gevolgde methode, welke in wezen rechtspraak is, tegen beter weten in als militaire actie blijft beschouwen en naar buiten blijft voorstellen’.¹⁴¹ Van Mook besloot met het bestuur van Batavia tot dit laatste.¹⁴²

Van Mook zag de acties als noodzakelijk om de orde te herstellen, ondanks de problemen die hij in de methode zag. In een brief op 1 januari 1947 aan de minister van Overzeese Gebieden Jan Anne Jonkman liet hij weten dat de methode werkte door de grote angst die onder de bevolking werd gecreëerd. Hij voegde echter toe: ‘dat het is te hopen, dat dergelijke methoden niet voor het wereldforum bekend worden!’¹⁴³ De Verenigde Naties kwamen tijdens het conflict niet achter deze methode, ondanks meerdere besprekingen van ‘excessen’ en een speciale commissie die dit onderzocht. Er werd vastgesteld dat beide zijden ‘excessen’ pleegden, maar met betrekking tot de Nederlandse ‘excessen’ werd weinig in detail getreden. Over de Nederlandse zijde zei de commissie zelfs: ‘Organisatie en tucht van de Nederlandse troepen worden goed genoemd, de laatste zelfs “excellent”.’¹⁴⁴ Op 30 januari sprak Van Mook in een memorandum nogmaals zijn zorgen uit over de methode tegen Peter Koets, de directeur van zijn kabinet, vanwege inlichtingen van Tadjoeeddin Noor. Hij zegt: ‘Het is duidelijk, dat dergelijke methoden [...] ten nauwste verwant zijn met de Deutsche en Japansche’.¹⁴⁵

De kennis en goedkeuring van het standrecht waren wijdverbreid bij de hoge militaire, civiele en juridische autoriteiten in Nederlands-Indië, zoals blijkt uit het bovenstaande. Dit was een van de belangrijkste redenen voor het uitblijven van vervolging van daders van militaire ‘excessen’, zoals ook blijkt uit de rapporten van Enthoven en van Van Rij en Stam. De commissie Enthoven oordeelde dat tegen drie officieren van het DST strafrechtelijke vervolging kon worden ingesteld.¹⁴⁶ Het ging hier om onderluitenant Vermeulen, majoor Stufkens en kapitein Rijborz. Zij mochten door de uitbreiding van de bevoegde officieren voor het standrecht op 31 januari deze executies ook toepassen. Hun acties liepen zodanig uit de

¹⁴⁰ Brief Lambers, 30 december 1946, 263.

¹⁴¹ Ibidem.

¹⁴² Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 68.

¹⁴³ Brief directeur-generaal Algemene Zaken Idenburg aan Gouverneur-Generaal van Mook, 22 januari 1947, in: Venner, *Westerling, “de eenling”*, 266.

¹⁴⁴ Fasseur, *De excessennota*, 174-176.

¹⁴⁵ Brief Gouverneur-Generaal van Mook aan directeur-generaal van Algemene Zaken Idenburg en directeur van het kabinet van de Gouverneur-Generaal Koets, 30 januari 1947, in: Venner, *Westerling, “de eenling”*, 268-269.

¹⁴⁶ Fasseur, *De excessennota*, 41-42.

hand dat zij dit recht te buiten gingen.¹⁴⁷ De commissie Enthoven liet Westerling buiten schot omdat hij het standrecht met ‘zelfbeheersing’ uitvoerde en dit mandaat als eerste en direct van de autoriteiten had ontvangen.¹⁴⁸ Het rapport van Van Rij en Stam is een stuk kritischer en botst met het eerdere rapport. Zij bestempelden het optreden van Westerling en het standrecht als ‘volstrekt onwettig’.¹⁴⁹ Opvallend genoeg waren ook zij vrij positief over Westerling. Zij kregen de indruk dat het Westerling daadwerkelijk ging om het helpen van de bevolking, wat mogelijk was door zijn ‘uitzonderlijke karakter’.¹⁵⁰ Daarnaast was vervolging volgens hen misschien niet wenselijk omdat dan: ‘de gehele achtergrond ter sprake zal moeten komen en alle verantwoordelijkheden zullen moeten worden nagegaan’.¹⁵¹

Westerlings gunstige beoordeling door beide onderzoeken is te verklaren door de sympathieke indruk die hij wist te maken op de onderzoekers. Naast zijn nadruk op rechtvaardigheid en het belang van de burger in zijn ‘plan de campagne’ wogen de tevredenheidsbetuigingen van zijn bevelhebbers hier waarschijnlijk ook in mee. Daarnaast werden zijn goede bedoelingen volgens Van Rij en Stam bevestigd door de huldiging die hij bij zijn vertrek van het eiland, op 3 maart 1947, van de bevolking ontving.¹⁵² Dit kwam volgens hen ook omdat hij moslim was en een ‘Oosterse mentaliteit’ had.¹⁵³ De gunstige beoordeling is moeilijk te volgen als er naar het toepasselijk recht wordt gekeken. Deze conclusie trok ook professor A.D Belinfante die van de Nederlandse regering de opdracht kreeg het rapport van Van Rij en Stam te bestuderen.¹⁵⁴ Volgens hem was strafvervolging goed mogelijk met als nadeel dat de achtergrond van de zaak openbaar zou worden.¹⁵⁵

In Nederland was er om deze reden geen animo Westerling te vervolgen. De werkelijke argumenten werden echter niet gegeven. Bij Kamervragen over de mogelijkheid van een rechtsvervolging van Westerling op 28 september 1950 antwoorde minister-president Drees dat dit acht maanden na de soevereiniteitsoverdracht niet mogelijk was.¹⁵⁶ Daarnaast werd in 1954 verwezen naar het stopzetten van het strafrechtelijk onderzoek en seponering van Westerlings zaak door de Gouverneur-Generaal. Hierdoor achtte de minister van Justitie een veroordeling in Nederland niet waarschijnlijk. Omdat Westerling niet werd vervolgd, werd ook de vervolging

¹⁴⁷ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, 31-68.

¹⁴⁸ Fasseur, *De excessennota*, 42.

¹⁴⁹ Van Rij en Stam, *Rapport Van Rij/Stam*, conclusie, 1.

¹⁵⁰ *Ibidem*, 21-27.

¹⁵¹ *Ibidem*, conclusie, 6.

¹⁵² *Ibidem*, 26.

¹⁵³ *Ibidem*.

¹⁵⁴ Limpach, *De brandende kamongs*, hst. 4, 123.

¹⁵⁵ *Ibidem*, 124.

¹⁵⁶ Fasseur, *De excessennota*, 44.

van de drie andere officieren die in de affaire een rol speelden achterwege gelaten.¹⁵⁷

Een andere belangrijke reden voor het uitblijven van vervolging van Westerling, met name door de Indonesische zijde, lag in een proclamatie van Indonesië en Nederland rond de onafhankelijkheid.¹⁵⁸ Deze amnestie-ordonnantie schold alle misdaden, die voortkwamen uit het conflict en een politiek karakter hadden, aan beide zijden vrij.¹⁵⁹ Alle misdaden die buiten de noodzakelijkheid vielen konden echter nog wel worden behandeld volgens een aantal artikelen dat Nederland toevoegde. Hoewel Westerling in principe nog steeds vervolgd had kunnen worden, was dit ook een reden dat niet te doen.¹⁶⁰ De Indonesische zijde stemde in met deze amnestie-ordinantie, omdat de waarheid voor deze nieuwe staat ook allerlei complicaties met zich mee zou brengen. De openbaring van Indonesisch geweld tegen Nederlanders en landgenoten zou de verbindende mythe van één heroïsch strijdend volk van Indonesië tegen de koloniaal overheerser niet ten goede komen.¹⁶¹ Een mythe die het oorspronkelijk zeer verdeelde land hard nodig had.¹⁶²

Tot de excessennota in 1969 bleef Zuid-Celebes redelijk op de achtergrond. Dit kwam mede door de rechtvaardigingen van de veteranengemeenschap voor de ‘excessen’. Volgens hen werden zij gedwongen door de uitlokkende guerrillatactieken van de Indonesiërs om te reageren met vergaande tegenmaatregelen.¹⁶³ Een traditie die oud-militair Geersing lijkt te volgen in zijn hoofdstuk over contraguerrilla.¹⁶⁴ Ook Westerling zelf volgde deze redenering in een interview uit 1969 en in zijn memoires.¹⁶⁵ De auteur van *Westerling ‘De eenling’*, Dominique Venner, is eveneens in dit kamp te plaatsen.¹⁶⁶ Verder stuurden voormalige bewoners van de kolonie een invloedrijke lobby aan, die de aandacht verplaatsten naar het Indonesische geweld tijdens de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast was aandacht voor Zuid-Celebes niet alleen pijnlijk voor de overheid. Een groot deel van de bevolking had ook achter de oorlog gestaan.¹⁶⁷ De excessennota kwam tot stand als een reactie op een interview van

¹⁵⁷ Fasseur, *De excessennota*, 45.

¹⁵⁸ *Ibidem*, 26.

¹⁵⁹ *Ibidem*, 26-27

¹⁶⁰ *Ibidem*, 44-45.

¹⁶¹ Gert Oostindie, Ireen Hoogenboom en Jonathan Verwey, ‘The decolonization war in Indonesia, 1945–1949: War crimes in Dutch veterans’ egodocuments’, *War in history* 25 (2018) 2, 254–276, aldaar 259.

¹⁶² Scagliola, ‘Cleo’s ‘unfinished business’: coming to terms with Dutch war crimes in Indonesia’s war of independence’, 434.

¹⁶³ *Ibidem*, 419.

¹⁶⁴ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 397-418.

¹⁶⁵ Raymond Westerling, *Mijn memoires* (Amsterdam 1952), 157-158; ‘Fragment uit interview 1969, Joop Buddinghausen met Raymond Westerling’. <https://www.youtube.com/watch?v=Rk7R6kjrO7w> (25-03-2021).

¹⁶⁶ Venner, *Westerling, “de eenling”*, 193-217.

¹⁶⁷ Oostindie, Hoogenboom en Verwey, ‘The decolonization war in Indonesia, 1945–1949: War crimes in Dutch veterans’ egodocuments’, 259.

veteraan Joop Hueting, die sprak van oorlogsmisdaden tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog.¹⁶⁸ In deze nota werd vastgesteld dat extreem geweld een uitzondering was en dat het leger zich over het algemeen goed had gedragen. De schuld werd bovendien nog steeds bij de Indonesiërs gelegd.¹⁶⁹ Zuid-Celebes was een van deze ‘uitzonderingen’.

Toch werd er weer van de vervolging van Westerling afgezien. Volgens de minister-president, Piet de Jong, was de zaak te lang geleden.¹⁷⁰ Het zou een eerlijk proces in de weg staan. Dit is een vreemde redenering, omdat Westerlings zaak pas in 1977 verjaarde.¹⁷¹ Daarnaast was in 1968, binnen het internationaal recht, bepaald dat oorlogsmisdaden tegen de menselijkheid geen verjaringstermijn kenden. Dit werd echter opgevangen door de Nederlandse wetgeving in 1971 intentioneel aan te passen. Waarmee dit recht slechts van toepassing werd op de vijand. De verklaring die de minister van Justitie gaf, was dat Nederland geen oorlogsmisdaden pleegt.¹⁷² Dit werd ook in 1953 al genoemd door de minister van Buitenlandse Zaken in reactie op de Europese Rechten van de Mens: ‘conditions [...] that for a country like the Netherlands, which has not and will not become guilty of such violations, should be seen as superfluous’.¹⁷³ Hoe dan ook, tot zijn dood in 1987 werd Westerling niet vervolgd.¹⁷⁴

Het uitblijven van berechting van militairen als Westerling en de behandeling van Nederlands koloniaal geweld als ‘exces’ kenmerkten lange tijd de omgang van de Nederlandse staat met het koloniaal verleden. Lorenz schrijft dit toe aan de visie van Nederland op zichzelf als rechtvaardige imperialist en redder van het Indonesische volk van de Japanse overheersing.¹⁷⁵ Deze visie blijkt ook uit de twee uitspraken van Nederlandse ministers en de ideeën van de veteranengemeenschap. Zelfs in een uitspraak uit 2012, waarin negen weduwen een vergoeding kregen voor het bloedbad dat Nederland in 1946 in Rawageda aanrichtte, werd nog deels aan deze gedachtegang vastgehouden. Op het eerste gezicht leek de uitspraak en de daaruit volgende verontschuldigen aan Rawageda een erkenning van de Nederlandse staat van een koloniaal verleden vol extreem en structureel geweld. Ondanks de schadevergoeding werd het woord oorlogsmisdaad echter niet genoemd en bleef Rawageda met zijn ‘uitzonderlijkheid’

¹⁶⁸ Lorenz, ‘The case of Rawagede’, 224.

¹⁶⁹ Fasseur, *De excessennota*, 31-32.

¹⁷⁰ Lorenz, ‘The case of Rawagede’, 228.

¹⁷¹ *Ibidem*, 229.

¹⁷² *Ibidem*.

¹⁷³ Bart Luttikhuis en A Dirk Moses, ‘Mass violence and the end of the Dutch colonial empire in Indonesia’, *Journal of Genocide Research* 14 (2012) 3-4, 257-276.

¹⁷⁴ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 4, 132

¹⁷⁵ Lorenz, ‘The case of Rawagede’, 234.

een ‘exces’.¹⁷⁶ Wel werd volgens Lorenz voor het eerst een vergelijking gemaakt tussen de Nederlandse historische onrechtvaardigheden in Indonesië en Nazi-Duitsland.¹⁷⁷ Een vergelijking die Van Mook 66 jaar eerder ook al maakte.¹⁷⁸ De Nederlandse acceptatie van het koloniaal verleden is nog niet voltooid.¹⁷⁹ Het lopend onderzoek uit 2017 in opdracht van de Nederlandse overheid zal deze naar alle waarschijnlijkheid weer dichterbij de waarheid brengen: Nederlands optreden tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog werd gekenmerkt door structureel extreem geweld.¹⁸⁰ Zuid-Celebes is hier een voorbeeld van en niet slechts een ‘exces’.

De vervolging van kapitein Westerling bleef ondanks drie onderzoeken naar Zuid-Celebes uit. In de eerste plaats was de reden hiervoor de betrokkenheid van de hoge autoriteiten en in mindere mate de beheerste indruk die Westerling maakte op de commissie Enthoven en Van Rij/Stam. De pijnlijke implicaties van het onderzoek maakten vervolging niet aantrekkelijk. Vooral voor de Indonesische zijde speelde ook de amnestie verklaring een grote rol in het achterwege laten van een aanklacht tegen Westerling. Na uitkomst van de excessennota was de zaak van Zuid-Celebes echter publiekelijk bekend. De eerdere Nederlandse redenen speelden in mindere mate een rol en Westerling had nog tot 1977 vervolgd kunnen worden. Dit bleef tot zijn dood in 1987 uit, omdat er nog steeds onwil bestond hem te vervolgen. Ditmaal omdat de zaak te lang geleden zou zijn geweest. De echte verklaring is naar alle waarschijnlijkheid echter dat Nederland, met name veteranen en oud-kolonialen, zichzelf toch nog (deels) zag als rechtvaardige imperialist. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de staat grondig onderzoek naar geweld in het koloniaal verleden wilde voorkomen.

¹⁷⁶ Lorenz, ‘The case of Rawagede’, 230-232.

¹⁷⁷ Ibidem, 234.

¹⁷⁸ Brief Van Mook, 30 januari 1947, 268-269.

¹⁷⁹ Lorenz, ‘The case of Rawagede’, 234.

¹⁸⁰ Limpach, *De brandende kampongs*, hst. 11: Slotbeschouwing.

Conclusie

De hoofdvraag van deze scriptie is: Waarom werd Raymond Westerling niet berecht voor zijn acties tijdens de Zuid-Celebes affaire in de periode van 1947 tot zijn dood in 1987?

Om deze vraag te beantwoorden is eerst gekeken naar het toepasselijk recht op de situatie van Zuid-Celebes, omdat de onschuld van Westerling ook een antwoord had kunnen zijn op de hoofdvraag. Het wordt duidelijk dat geldigheid van het internationaal recht lastig te bepalen is. De Haagse Conventie gold slechts voor oorlogen tussen staten en gold alleen als beide zijden zich aan de voorschriften hielden. Iets wat door het extreme geweld van beide kanten lang niet altijd gebeurde. Daarnaast was de status van Indonesië als soevereine staat betwist wat de toepasselijkheid van het internationale recht complex maakt. De Martensclausule en de Geneefse Conventie uit 1929 dragen verder bij aan deze complexiteit. Om deze redenen is besloten de beoordeling van Westerling in deze scriptie te beperken tot het Nederlands-Indische recht. Dit sluit aan bij het Nederlandse perspectief, dat het als een binnenlands conflict zag. Deze keuze wordt verder besproken in de reflectie. Het Neurenberg tribunaal wordt wel meegewogen. Dit internationale tribunaal bepaalde dat het uitvoeren van onrechtmatige bevelen ook de uitvoerder incrimineert.

De operaties onder Westerling kenden volgens het Nederlands-Indisch recht geen wettelijke grondslag. Marteling, mishandeling en met name het standrecht gaan dit recht te buiten. Op deze wijze beweerde Westerling 293 mensen te hebben berecht. Een aantal dat in werkelijkheid waarschijnlijk hoger lag. De executies die Westerling op basis van gebrekkige inlichtingen uitvoerde, hadden alleen gerechtvaardigdheid kunnen worden als deze binnen het oorlogsrecht vielen. Het instellen van temporaire krijgsraden of het inschakelen van artikel 31 had hem hier bescherming kunnen bieden. De bestuurlijke top hield deze operaties echter liever in de schaduw en besloot deze regelingen niet in werking te stellen. Daarnaast probeert Geersing tevergeefs aan te tonen dat Westerling ook beschermd is door overmacht. Er werd echter niet voldaan aan de nodige subsidiariteit -en proportionaliteits voor het gelden van overmacht. Deze eisen gaan om acute en concrete situaties die iemand dwingen snel te handelen. Zij kunnen niet worden toegepast op een planmatige methode-Westerling. Bovendien zijn de eisen zelfs dan niet voldaan. Minder maatregelen waren in werkelijkheid ook mogelijk geweest. Dit sluit de subsidiariteits uit. Wat de andere eis uitsluit is de discutabele afweging dat het lijfsbehoud van de nationalistenv minder waard is dan het terugveroveren van een kolonie. Dat Westerling slechts bevelen uitvoerde was sinds het Neurenberg Tribunaal geen argument meer.

Raymond Westerling is om bovenstaande argumenten aan te merken als een oorlogsmisdadiger. Het uitblijven van zijn berechting moet daarom in andere redenen worden gezocht. Een eerste reden was, met name tot uitgave van de excessennota, relevant. De hoogste autoriteiten waren betrokken bij de acties, waardoor berechting van Westerling hen wellicht ook zou incrimineren. In de gunstige beoordeling van Westerling door de commissie Enthoven en Van Rij/Stam speelde ook de beheerste indruk die hij maakte in vergelijking met andere officieren een rol. Na de nota traden andere redenen, die eerder al aanwezig waren, op de voorgrond. De onwil Westerling te vervolgen werd gevoed door de Nederlandse zelfvisie als een rechtvaardige imperialist en de invloed van oud-kolonialen en veteranen. Deze visie was overigens ook bij een groot deel van de bevolking en de overheid terug te zien. Daarnaast wilde de staat dieper graven in het koloniaal verleden voorkomen en ging veel aandacht uit naar het eigen leed tijdens de Tweede Wereldoorlog. De framing van de moorden in Batang Kali door de Britse overheid is ook terug te zien in Nederlands discours. Waar de Britse soldaten slechts op ‘vluchtende bandieten’ schoten, voerde Nederland op Zuid-Celebes een ‘in noodrecht gegronde’, ‘militaire actie’, tegen ‘terroristen’. Ook de onwil om tot vervolging over te gaan uit angst voor de onthulling van pijnlijke waarheden over het koloniaal verleden, is in beide casussen terug te zien.

De te hedendaagse blik die Geersing historici verwijt gaat niet op. Westerlings acties kenden geen wettelijke grondslag, wat overigens in de eerste maand van zijn acties al werd opgemerkt door de juridische leiding. Wat echter wel klopt, is dat zijn acties toentertijd misschien minder als oorlogsmisdaad werden beschouwd. Dit komt door aspecten van de Nederlandse cultuur destijds. Een oorlogsmisdaad wordt echter bepaald door het recht en niet het heersende sentiment. Geersing maakt ook goede punten. Westerling was militair gezien zeer succesvol. Hij wist in drie maanden de orde op Zuid-Celebes te herstellen. De 40.000 doden die Indonesië aandroeg, kunnen worden gezien als propaganda en de Nederlandse overheid maakte hem in zekere zin een zondebok. De excessennota belichtte voornamelijk zijn acties en de kapitein is een van de weinigen die bij naam werd genoemd. Zijn acties werden als ‘exces’ geframed. In werkelijkheid was er sprake van structureel geweld in Indonesië. Dit zijn echter zaken die Limpach ondanks de schijnbare tegenstelling niet ontkent en die niet relevant zijn voor het beantwoorden van Geersings vraag in welke mate Westerling een oorlogsmisdadiger was. Deze scriptie is in het historiografisch debat in het kamp van Limpach te plaatsen dat Westerling als oorlogsmisdadiger beschouwt en het geweld van Nederland in Indonesië als structureel bestempelt. Naast het werk van Limpach dat dit laatste overtuigend aantoont, wijst de casus van Zuid-Celebes hier ook op. Een overheid die van mening was dat het doel de

middelen heiligde, gaf zo een compleet verkeerd signaal af aan zijn leger. Oorlogsrecht en humaan gedrag was niet van belang, als Indonesië maar terugveroverd werd. Dit signaal kon slechts in structureel geweld ontaarden.

Het juridisch perspectief biedt een verhelderend beeld op de acties van Westerling dat een oordeel niet baseert op morele overwegingen maar op relevant recht. Waar deze scriptie echter tekortschiet is op het gebied van internationaal recht. Het ontbreken van expertise op dit gebied maakte het bepalen van de toepasselijkheid hiervan complex. De tegenstrijdigheid tussen artikel 82 van de Geneefse Conventie uit 1929 en de Haagse Conventie is hierdoor niet verduidelijkt. Ook interpretatie van de Martensclausule is achterwege gelaten vanwege de vage omschrijving van de clausule, wat de toepassing bemoeilijkt. Waar het juridisch perspectief nog slechts zelden is ingezet biedt de bepaling van de feiten rondom Zuid-Celebes op basis van primaire bronnen geen vernieuwende inzichten die nog niet door eerdere auteurs zoals Limpach zijn vastgesteld. De afwezigheid van bronnen maakt het bovendien lastig accurate omschrijvingen van de affaire en het aantal doden te bepalen. Geersing zegt dat een historicus het geldend recht als grondslag voor zijn uitleg moet gebruiken.¹⁸¹ Zijn eigen onderzoek is echter gebaseerd op foutieve interpretatie van het recht. Daarnaast gebruikt hij bronnen om zijn punt te onderbouwen die tegelijkertijd ook zijn punt ondergraven. De brief van Lambers wordt door hem ingezet om de noodzakelijkheid van de acties aan te tonen. Deze zelfde bron omschrijft de acties echter als ‘formeel moord’.

Vervolgonderzoek zou naar aanleiding van deze scriptie nog verder in het internationale en toepasselijk recht van deze casus kunnen duiken. Daarnaast wordt duidelijk dat de casus van Batang Kali gelijkenissen vertoont. Vergelijkend internationaal onderzoek met betrekking tot redenen voor het uitblijven van berechting van daders van koloniaal geweld zou daarom van toegevoegde waarde kunnen zijn. Op deze wijze kan worden bekeken in welke mate de redenen voor Zuid-Celebes overeenkomen of afwijken van andere koloniale mogendheden. Verder wordt er in dit onderzoek vooral vanuit Nederlands perspectief gekeken. Het Indonesisch perspectief zou een goede toevoeging zijn, zoals andere onderzoekers ook aangeven.¹⁸²

¹⁸¹ Geersing, *Kapitein Raymond Westerling*, 430.

¹⁸² Bart Lutikhuis en Christiaan Harinck, ‘Voorbij het koloniale perspectief: Indonesische bronnen en het onderzoek naar de oorlog in Indonesië, 1945-1949’, *BMGN-Low Countries Historical Review* 132 (2017) 2.

Bibliografie

Primaire bronnen

Commissie Enthoven, *Rapport van de Commissie Enthoven, ingesteld bij Besluit van de luitenant-gouverneur-generaal van Nederlands-Indië op 9 april 1947, nr. 3, met als taak een onderzoek in te stellen naar de oorzaken, de omvang en de verschijningsvormen van de ongeregeldeheden en de acties welke hebben gevoerd tot het herstel van orde en rust in het gebied, met bijlage over samenstelling en werkwijze van de commissie* (9 april 1947).

‘Documentatie Zuid-Celebes’, in: Dominique Venner, *Westerling, “de eenling”*, 219-259 en 291-292.

Fasseur, Cees, *De excessennota: nota betreffende het archiefonderzoek naar de gegevens omtrent excessen in Indonesië begaan door Nederlandse militairen in de periode 1945-1950* (Den Haag heruitgave: 1995).

‘Foto Raymond Westerling met zijn boek bij restaurant Dirckz op het Kwakersplein, 1982.’

<https://nl.pinterest.com/pin/499477414905076023/> (laatst geraadpleegd 25-3-2021).

‘Fragment uit interview 1969 Joop Buddinghausen met Raymond Westerling’.

<https://www.youtube.com/watch?v=Rk7R6kjrO7w> (laatst geraadpleegd 25-3-2021).

INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS (ICRC), *Convention relative to the Treatment of Prisoners of War* (Genève 1929).

ICRC, *Convention relative to the Treatment of Prisoners of War*; ICRC, *Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land* (Den Haag 1907).

ICRC, ‘Uitleg’, *Convention relative to the Treatment of Prisoners of War* (Genève 1929).

<https://ihl-databases.icrc.org> (laatst geraadpleegd 7-3-2021).

Nationaal Instituut voor Militaire Historie (NIMH), 509, Dekolonisatie van Nederlands-Indië (1945 - 1950), 1565, Verslag getiteld 'Militaire rechtspraak in Indonesië 1945 1950', beschikkingen en instructies vermoedelijk afkomstig van mr. G.L. Schim van de Loeff betreffende rechtspleging in Nederlands-Indië tijdens de dekolonisatieoorlog.

NIMH, 509, Dekolonisatie van Nederlands-Indië (1945 - 1950), 1085, Verslagen en weekoverzichten nr. 1-11 afkomstig van het Regiment/Korps Speciale Troepen onder bevel van kapiteins der Infanterie (KNIL) W.J. Scheepens, R.P.P. Westerling en luitenant-kolonel W.C.A. Van Beek betreffende de inzet van de eenheid waaronder de 1e Parachutistencompagnie (o.a. de paraoperaties op Zuid-Celebes, Java en Zuid-Sumatra o.a. te Tjileungsir, Polombangkeng, Palembang en Djokja).

‘Uittreksel uit Officiële bescheiden betreffende de Nederlandse-Indonesische betrekkingen, 1945-1950 VI en VII, 29 oktober 1946- 20 maart 1947 (ongecorrigeerd)’ in: Dominique Venner, *Westerling, “de eenling”*, 260-275.

Van Rij, C. en W.H.J. Stam, *Rapport van mr. Van Rij en mr. Stam. Leden van de in 1949 ingestelde commissie met als opdracht, onderzoek te doen naar de beweerde excessen van militairen in Indonesië, met twee departementale nota's en een geleidebrief* (27 augustus 1954).

Westerling, Raymond, *Mijn Memoires* (Amsterdam 1952).

Secundaire Bronnen

Andere Tijden, 'Celebes, deel 2' (versie 18-1-2007), <https://www.anderetijden.nl> (laatst geraadpleegd 7-3-2021).

De Moor, J.A., *Westerling's Oorlog. Indonesië 1945-1950* (Amsterdam 1999).

Geersing, B., *Kapitein Raymond Westerling en de Zuid-Celebes-affaire (1946–1947). Mythe en werkelijkheid: Een markante periode uit de geschiedenis van Nederlands-Indië* (Soesterberg 2019).

Hack, Karl, '“Devils that suck the blood of the Malayan People”: The Case for Post-Revisionist Analysis of Counter-insurgency Violence', *War in History* 25 (2018) 2, 202–226.

Hale, Christopher, *Massacre in Malaya: Exposing Britain's My Lai* (Cheltenham 2013).

IJzereef, W., *De Zuid-Celebes affaire* (Amsterdam 1984).

Kuipers, Matthijs, 'De strijd om het koloniale verleden', *Tijdschrift voor geschiedenis* 131 (2018) 4, 657–676.

Lorenz, Chris, 'Can a criminal event in the past disappear in a garbage bin in the present? Dutch colonial memory and human rights: the case of Rawagede', in: Marek Tamn (red.) *Afterlife of Events* (Londen 2015) 219–241.

Luttikhuis, Bart, 'Rémy Limpach, De brandende kampongs van Generaal Spoor', *BMGN - Low Countries Historical Review* 133 (2018) 1-4.

Luttikhuis, Bart, en Christiaan Harinck, 'Voorbij het koloniale perspectief: Indonesische bronnen en het onderzoek naar de oorlog in Indonesië, 1945-1949', *BMGN-Low Countries Historical Review* 132 (2017) 2.

Luttikhuis, Bart, en A. Dirk Moses, 'Mass violence and the end of the Dutch colonial empire in Indonesia', *Journal of Genocide Research* 14 (2012) 3-4, 257–276.

Limpach, Rémy, *De brandende kampongs van Generaal Spoor* (Amsterdam 2016) KOB-uitgave.

Meuwese, S., 'Geersing legitimeert standrechtelijke executies van Westerling' (versie 11-12-2020). https://puc.overheid.nl/mrt/doc/PUC_310526_11/1/ (laatst geraadpleegd 7-3-2021).

- NIOD, NIMH en KITLV, *Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië 1945-1950*. <https://www.ind45-50.org/over-het-onderzoeksprogramma> (laatst geraadpleegd 7-3-2021).
- Oostindie, Gert, Ireen Hoogenboom, en Jonathan Verwey, 'The decolonization war in Indonesia, 1945–1949: War crimes in Dutch veterans' egodocuments', *War in history* 25 (2018) 2, 254–276.
- Scagliola, Stef, 'Cleo's 'unfinished business': coming to terms with Dutch war crimes in Indonesia's war of independence', *Journal of Genocide Research* 14 (2012) 3-4, 419–439.
- Short, Anthony, 'The Malayan emergency and the Batang Kali incident', *Asian Affairs* 41 (2010) 3, 337–354.
- Ticehurst, Rupert, 'The Martens Clause and the laws of armed conflict', *International Review of the Red Cross (1961-1997)* 37 (1997) 317, 125-134.
- Venner, Dominique, *Westerling, "de eenling"* (Amsterdam 1982).
- Zaalberg, Thijs Brocades, en Bart Luttikhuis, 'Extreem geweld tijdens dekolonisatieoorlogen in vergelijkend perspectief, 1945-1962', *BMGN-Low Countries Historical Review* 135 (2020) 2, 34-51.